

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Beelden-Dienst Ende Vasten Met Haere Ceremonien Soo
Sy Ghebrvyckt Worden Vande H. Roomsche Kercke
Bevestight Met De H. Schriftvre Ende De HH. Ovt-Vaders
vande eerste 400. jaeren**

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, 1664

Het I. Capittel. Wordt bewesen dat het niet gheoorloft en is de Beelden
t'onteerren.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71387](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71387)

H E T
DERDE TRACTAET.

*Van het Eeren der Beelden, 'tzy in't ghe-
meyn, 'tzy in't bysonder.*

H E T I. CAPITTEL.

Wordt bewesen dat het niet ghe-
oorloft en is de Beelden t'ont-
eeren.

DE Exempelen die onse Weder-partye, de booz-
leden eeuwe / in verscheyden steden van Ne-
derlandt dies-aengaende ons achter-ghelaten
heeft / gheben ons ghenoech te kennen / wat ghe-
gheboelen sy heeft van het ont-eeren der Beelden;
want op dat ick niet en spreke van de steden van
Ypre, van Cortryck, Dornyck, Valeneyn, Meenen, Rys-
sel, &c. de teghenwoordighe Kercke van onse Lie-
de Vrouwe / hier binnen Antwerpen, kan ons soo
volle preube gheben hier van / dat het niet van
noode en is / die op een ander te soecken: de mu-
ren / ende pilaeren oberghebleuen upt de ruine
(waer't dat sy kosten) souden wzake roepen booz
Godt / ober'tghene ourent haer / van Partye is
hedzeben gheweest / als sy (ghelijck eertijds in A-
friken, hebben ghedaen de Donatisten, die van haer
selfs booz ketterz worden ghehouden) dese booz-
noemde Kercke van alle hare vercierselen heeft
berooft / de Altaren ghebroken / de Beelden ter
aerden

aerden ghebelt / oft in stucken ghekapt / oft ver-
 bzandt / oft ghemozfelt / sonder oock te spaeren het
 beeldt vanden ghecrupsten Salighmaker / 'twelck
 sy met ghewelt van hoven den Orael hebben
 ghetrocken ter aerden / latende nochtang de beel-
 den vande twee moordenaers / ober weer zijden /
 ongheraecht staen / ende onghesindert ; waer mede
 sy ghenoech te kennen hebben ghegheben / dat sy
 in meerdere weerde hielden de beelden van moor-
 denaers / als de beelden van Christus.

Doch hier is een dingh wel te bemercken / te
 weten / dat ontrent dien selven tijdt als Partye in
 ons Nederlandt / besigh was met te bzeken de eer-
 weerdighe beelden der Heylighen ; de Roomsche
 Catholycke / waren besigh in Indien te bzeken
 de Afgodische Beelden der Heydenen / ende dat in
 sulck een ghetal / ende menighte / dat eenen H. Fran-
 ciscus Xaverias alleen / op dien tijdt af-ghewozpen /
 ghebroken / ende ghemozfelt heeft / ober de beer-
 tigh dupsent beelden van Afgoden ; als oft Godt
 hier mede wilde toe-roepen aen de onghestadighe
 Nederlanders / 'rghene Christus eertijds septe aen
 de ongheloobighe Joden : *Matth. 21. 43.* Het rijk
 Godts (te weten de Kercke) sal van u-lieden wegh ghe-
 nomen worden , ende sal ghegheven worden aen een
 volck , het welck daer mede sal vrucht doen ; oft wel
 'rghene de Apostelen sepden *Act. cap 13. v. 46.* aen de
 Joden : Aenghesien dat ghy lieden het woordt Godts
 verstoot, ende u-lieden onweerdigh vonnist te wesen van't
 eeuwigh leven, siet, wy keeren ons tot de Heydenen. Laet
 ons nu eens hoorde gaen om te bewijfen dat-
 men de Beelden niet ont-eeren en magh / ober-
 sulckx dat Partye seer qualijck ghedaen heeft / als
 sy onse Beelden soo qualijck ghetraecteert ende
 mishandelt heeft.

§. I.

Bewijsuyt de H. Schrifture.

Indien ick onse Beelden der Heplighen berghe-
lycke by de Arcke des Heeren / niemandt en
moet sich daer ober verwonderen ; want ick en
neme gheen ander fondament als 'tghene my Par-
tije toedient.

Arca erat
imago Dei.

L'Arche e-
stoit un type
de Jesu-
Christ, & un
symbole de
la glorieuse
presence de
Dieu.

Joannes Calvijn in *Psalms. 105. v. 19.* Bekent open-
baerlyck dat de Arcke het beeldt Godts was.

Den Predicant van Pau met name La Fitte in
sijn boeck dat hy noemt *Tableau des deux Religions.*
De Arcke, seyd hy / was eene af-beeldinghe van Jesus
Christus, ende een Teecken van de glorieuse teghenwoor-
digheydt Godts.

Alsoo spreekt oock den Predicant van Castres,
met name Charles, in *Exam. lib. 4. P. Daniel, &c.*

De Arcke des Heeren dan/soo Partije belijdt/was
het Beeldt, het Teecken Godts/de Af-beeldinghe *Chri-
sti, &c.* Niet anders en zyn onse Beelden / als teec-
kenen, af-beeldinghen Godts/Christi, ende sijne Heplighen ;
Ergo ghelycker-wijs dat men de Arcke
niet ont-eeren en moght / om dies-wil dat sy het
Beeldt, het Teecken Godts de Af-beeldinghe *Christi*
was/soo en magh-men het selve niet doen aen on-
se Beelden, teekenen, af-beeldinghen Godts/Christi, en-
de sijne Heplighen.

Dat my nu Partije eenigh verskil gebe tusschen
de Arcke des Heeren voor soo veel als sy een beelt
Godts was/ &c. ende tusschen onse Beelden.

Indien sy my seght *Voor eerst*, dat onse beelden
Afgodische Beelden zyn ; ick hebbe boven in het
eerste Tract. Cap. 4. Partije overtuyght van contra-
rie/ende soo langh als mijne redenen/ ende bewij-
sen aldaer voorgehelt niet en worden te nter ghe-
daen / soo langh en sie ick gheen verskil tusschen
de Arcke/ ende onse Beelden.

In-

Indien my Partye, *ten tweeden* seyd / dat Godt ex-
presselijck belast hadde / dit sijn Beeldt / dat is de
Arcke te maecten / ende onse Beelden niet. Ick
segghe dat het ghenoech is dat hy-se niet verboden
en heeft / want soo langh is het ons vry / ende ghe-
oorloft / sae prijsbaer te maecten; want soo langh
alffer jedt niet verboden en is / soo en kan het niet
stryden teghen eenighe wet; Ergo soo moet het
ten minsten ghestelt worden onder de dinghen de
welcke upt haer selven noch goedt / noch quaedt
zijn / ghelijck oock die van Maeghdenburgh opent-
lijck segghen *Centur. 1. lib. 1. cap. 4.* Van dinghen de wel-
ke uyt hare nature onbescheyden zijn, dat is, noch verbo-
den, noch gheboden, leert Christus met het seker Woord
Godts, dat-men-se vry magh ghebruycken. Maer het
maecten / sae het eeren van onse Beelden (ghelijck
wy hier naer sullen sien) en is nergheng verbod-
den / Ergo soo moet dat ten minsten ghestelt wor-
den onder die dinghen de welke onbescheyden / en
vry zijn.

Indien my Partye, *ten derden* seyd / datter gheene
ghelijckenisse en is met het goddelijck wesen / ende
de Af-beeldinghen die wy van hem maecten / by
forme van eenen mensch? ick braghe wat ghe-
lijckenisse wasser tusschen een stuck hout / ofte de Ar-
cke / ende het goddelijck wesen? ende nochtang de
Arcke was het beelt Godts: Verhalven wat ghe-
lijckenisse wasser tusschen Godt / ende eenen ouden
man? *Dan. 9.* tusschen eene duyve, ende den H. Gheest?
Marci 1. Ende nochtang dese ghedaenten verbeel-
den aen de menschen ghenoeghsaemlijck Godt /
ende den H. Gheest / waerom oock niet de gheschil-
derde / oft ghesuedene ghedaente van een mensch /
al-hoe-wel daer gheene ghelijckenisse en is met
Godt?

Indien my Partye, *Ten laetsten*, seyd / datter ver-
schil is tusschen de eere die wy onse beelden be-
wisen / ende tusschen die / de welke de Joden be-
wisen aen d'Arcke: Ick antwoorde met d'epghen
woorden van den Scherfzormeerden Predicant
Daille

Daille *Apolog.* pag. 77. ende met sijne Confratres/
Metrezat, Drelincourt, en Aubertin, de welke sijn
boeck gheapproberet hebben / dat de aanbiddinghe
van d'Arcke, eene specie van cere was, minder als de aen-
biddinghe die aen Godt alleen toe-comt. Alsoo segghen
wy oock van onse Beelden / dat wy anders niet
en begheeren als / dat men haer toedraghe eene minde-
re cere, als die, de welke Godt alleen toe-comt: Blijcke
upt de Concilien boven van my booz-ghesteldt/
Tract. 1. cap. 4.

Soo zijn dan onse Beelden / allesing ghelijck
aen de Arcke / booz soo veel als sy een beelt Godts
was; maer upt de straffen de welke Godt heeft
ober-ghesonden ter oorzake vande Arcke / siet men
klaer dat hy de Arcke niet en wilde ont-eert heb-
ben / Ergo de wijle de Arcke niet anders en was
als een Beeldt, als een Teecken Godts / als eene Af-
beeldinghe Christi, &c. volght dat Godt niet en wilt
de Beelden / die aen de Arcke allesing ghelijck zijn /
ont-eert hebben.

Wengaende de plaeghen die Godt ober-gheson-
den heeft / kan men lesen in de Schrifture.

Eerst. *1. Samuel. cap. 5.* Daer verhaelt wordt dat
Godt den Afgodt der Philistynen, Dagon, heeft ter
aerden gheworpen / ende ghebroken; ende de in-
woonders van Azotus gheslaghen met stecken /
om dat sy het Beeldt Godts / oft de Arcke ont-
eert hadden / met die te stellen in haren Afgodt-
schen tempel.

Ten tweeden. *1. Samuel cap. 5. v. 19.* Wordender t'se-
hentigh mannen / ende vijftigh duseut mannen
hande Bethsamiten, doodt-gheslaghen / om dat sy
met al te groote curteusheydt / ende te stoute ve-
ronachtsaemheydt (soo den Dordrechtschen Bybel seyd
N. 38.) de Arcke hadden open ghedaen / ende in-
ghesien.

Ten derden. *2. Samuel cap. 6. v. 6. 7.* Wordt Oza ghesla-
ghen als hy de Arcke des Heeren / onboozsichte-
lijck / ende vermetelijck aentraecte.

Is't saecken dat my Partye hier teghen seght/
(ghe

vande Beelden ende Beelden-dienst. 65

(ghelijck sp doet in den Dordrechtschen Bybel N. 19.)
dat Godt upt-dzuckelijck verboden hadde Num.
Cap. 4. v. 15. dat niemant, als de Priesteren, de heylighe
vaten soude aenroeren, op pene vande doot. Seer wel.
Maer ick vraghe / waerom hy dit verboden hadde
de? Partye sal my booz reden gheben / om dat sy
heyligh waeren / dat is / toe-ghe-eyghent aen
Godt: Het selve segghen wy van onse Beelden:
Ergo de selve reden die daer was om de heylighe
vaten niet te ont-eeren / is daer oock booz onse
Beelden.

Vraegh' ick nu boozder / waerom dat de Arcke
besonderlijck heyligh was / ende toe-ghe-eyghent
aen Godt? Partye en kan my gheene andere reden
gheben / als om dat het een Beeldt Godts was, ende
een teecken vande glorieuse teghenwoordigheydt Godts:
te weten/op de welcke Godt hadde gherust: Doch
al-hoe-wel de Heplighen selve in haere Beelden
niet teghenwoordigh en zijn (ghelijck Godt oock
niet altydt teghenwoordigh en was / oft en ruste
op d'Arcke) soo is' t nochtang dat sy/oft aen Godt/
oft aen de Heplighen toe-ghe-eyghent zijn / om
dieswil dat Godt/ oft de Heplighen / daer door af-
ghebeeldt/afgheteekent zijn/ &c. Dies-bolghende
ghelijck hoven betwesen is / booz soo veel als sy
Beelden/Teeckenenen / Af-beeldinghen Godts/ en-
de synder Heplighen zijn/ syn alle sijn ghelijck aen
de Arcke; maer nyt die hoven-ghenoemde plaeg-
ghen die Godt overghesonden heeft ter oorzake
van het ont-eeren vande Arcke/ blyckt opentlijck
dat hy sijn Beeldt, sijn Teeckenenen, ende Af-beeldinghe
niet en wilde ont-eert hebben; Soo beslupten wy
dan hier upt seer wel / dat hy oock onse Beelden/
de welcke allesijn ghelijck zijn aen d'Arcke / niet
en wilt ont-eert hebben. Tot breeder bebestinghe
van dit / sal hier nu vooz-stellen eenighe plaeghen
die Godt mede ober-ghesonden heeft ter oorzake
van het ont-eeren van onse Beelden.

§. 2.

Wordt bethoont uyt oude, ende gheloof-baere
Schrijvers eenighe straffen die Godt gheson-
den heeft over die, de welcke onse
Beelden ont-eert hebben.

Al-hoe-wel onse Weder-partye dierghelijcke
berhalen / als hier nae sullen volghen / ofte
vooz fabels hout / oft vooz dinghen die meer dup-
belsch / als Goddelijck zyn / nochtans / om dies-
wil dat het eerste eene groote vermetentheydt is /
het tweede / eene loutere scheldinghe (want wie
sal dierghelijcken mensch kunnen verdragen die
alles / wat hy self histozies-ghewijs / in saecken
van insudere weerde / voozt-brenght / wilt vooz
waerachtigh ghehouden hebben / ende ter contra-
rien alles wat onse Dooz-baderen / oft andere
gheloofbaere mannen berhalen / wilt doen passe-
ren vooz valsch / ofte ongherijmt ?) wie en sal /
seggh' ick / dierghelijcken mensch niet veroordee-
len van scheldinghe / die met de ongheloobighe Jo-
den *Luc. Cap. II. v. 15.* alles vooz dupbelsch hout /
'twelck boven de krachten bande nature gheschiet
tot voozdeel van onse Keligie ? Dit soo wesende /
soo en vermogh my noch vermetentheydt / noch
eenighe scheldinghe wederhouden / oft beletten te
berhalen de straffen / de welcke / ter oozsake van't
ont-eeren van onse Beelden / zyn ober-ghekomen ;
indien het de Anders-ghesinde niet en willen aen-
nemen tot stichtinghe / de rechtsinnighe Catho-
lijcken sullen't aen-nemen tot versterckinghe : Ick
sal dan beghinnen.

Sozomenus.

Libro 5. Histor. Ecclesiast. Cap. 20.

Naē dat den Apostaet Julianus verstaen hadde/
dat te Cæsarēen Philippi, eene uptnemende beelte-
nisse Christi was/de welcke daer ghestelt hadde die
vrouwe/de welcke het bloedt-bloepen hadde / nae
dat sy van de siechte berlost was; soo heeft den
boozeyden Julianus die beeltenisse ter aerden ghe-
wozpen / ende de sijnē / in haere plaetse ghestelt.
¶ Welck ghedaen zijnde / isser een geweldigh byer
upt den hemel gheballen / ende heeft de statuwē
van Julianus ontrent de bozst in't midden doozne-
den/ende het hoofd / r'samen met den hals ter aer-
den ghevelt; ende het aensicht ghesmeren plat op
dat stuck / r'welck van de bozst af-gheruckt was.
Van welcken tijdt af/tot den dagh van heden / die
booznoemde ghebroken statuwē van Julianus,
swart blijft / ende / als dooz den slaggh vanden bli-
ven/verbrandt.

Theodoretus.

In vita Simeonis Scilita.

¶ Is ghebeurt / dat eenen sekeren landtsman
ontrent de stadt van Antiochien, grouwelijck
wierdt ghepijnticht vanden boosen gheest/ soo dat
hy bykans / dooz't sluyten vanden aeffem / van
hem wierdt versmacht. Desen is opgeklimmen
tot den heylighen Simeon, ende heeft daer sijne vol-
komen ghesondthepdt bekomen / ende weder ghe-
keert zijnde naer huss / tot danck-segghinge heeft
hy in't publick / op de vernuemste plaetse vande
stadt / boven de deuren van sijn werck-huss op-
gherecht een beelt aen den booznoemden H. Simeon;
¶ Welck soo sommitghe ongheloobighe hadden
ghesien / dat het namelijk wierdt verheerlijcht

met lichten / ende kleederen / verbult zijnde met
 gramschap / hebben / haers ghelijcke / te weten /
 onghereghelde menschen / op-ghemaect ; soo
 datter eene menschte saemen quam / ende met op-
 roer riep : Neemt hem wegh upt het leven / die dit
 ghedaen heeft / ende dat het beeldt af-ghenomen
 worde. Maer 'tis gheschiedt door de schickinghe
 Gods / dat den man in sijn hups niet ghebonden
 en wierdt ; want sy en sochten anders niet als de
 handen op hem te slaen / den eenen dit roepende /
 den anderen dat ; want hare booshepdt was me-
 nighbuldigh / ende groot booz' t'aenschijn Gods /
 ende ghedreven wesende met rasernijen / waeren
 daer toe saemen ghekomen / meynende dat den
 tijdt nu ghekomen was van den Heplighen t'in-
 surteren / die de booshepdt van haer gheloobe /
 ende hare dwaelinghen dickwils hadde berispt.
 De wijle sy dan dierghelijcke upt sinnighepdt
 niet en kosten verdraghen / s' hebben belast aen
 een bande Soldaten / dat sy een leeder soude op-
 klimmen / ende het beeldt af-smijten ; den welcken
 op-klimmende / ende sijne handen upt-stekende
 om te volbringhen dat hem belast was / is ter-
 stont van boven neder ghesmeten ter aerden :
 Doch eenen opzoer opstaende onder den hoop /
 noch meer ontsien wordende / hebben eenen an-
 deren ghesteldt op de leeder ; maer desen / sijne
 handen upt-stekende / is op de selve maniere ghe-
 worpen ter aerden. Hier ober alle gaer bevan-
 ghen zijnde met vreesse / hebben haer gheteec-
 kent met het tecken des Cruys. Doch de on-
 gheloobighe noch meer opzoerigh wordende / heb-
 ben eenen derden belast te doen ghelijck de booz-
 gaende : desen upt-ghesteken hebbende sijne han-
 den om het beeldt af te worpen / is gheballen op
 d'aerde. Dan isser eene groote vreesse ghekomen
 ober alle de gheloobighe / die daer rondsom ston-
 den / de welke verbaest zijnde ober de bludthepdt
 ende stoutighepdt bande ongheloobighe / ende niet
 van die heplighe mannen / zijn wegh ghegaen /
 als

vande Beelden, ende Beelden-dienst. 69
als sp het Beeldt met een ghebedt hadden aenbe-
den.

Constantinus Episcopus Constantiæ.

In Concilio Nicæno II. Actione 4.

Eenen sekeren man upt Cyprus, in de stadt Con-
stantia, lepdende sijn iock van offen / ende gaende
nae sijn werck / is ghegaen in het hupg des ghe-
bedts vande Moeder Godts / om te bidden. Ende
soo hy badt / opsiende / heeft ghesien een beeldt van
de H. Moeder Godts / ghemaect in de muer / en-
de heeft gheseydt : Wat doet dat hier ? Ende ne-
mende sijnen stock met eene pinne / heeft de rechte
ooghe upt-ghesteken van't Beeldt ; ende komende
upt de Kercke / heeft syne offen met den boorzep-
den stock gheslaghen / den welcken ghebroken
zijnde / is de pinne ghespronghen in sijn rechte
oogh / ende heeft hem daer van berooft. Desen
man hebbe ick ghesien / ende ghekent / als hy nu
sijne eene ooghe verlozen hadde.

Den selven.

Ibidem.

Eenen anderen in de stadt Citius, is ghegaen in
de Kercke / op den Feest-dagh vande H. Moeder
Godts / te weten / op den vijftiensten dagh vande
maent Augustus, om de Kercke te hercieren met
boorzhanghsels / oft tapijten Ende ghenomen heb-
bende eenen naghel / heeft dien gheslaghen in den
muer / recht op het boorzhoofst van het beeldt van
den H. Petrus. Als hy nu de koozde hadde vast ghe-
maect / ende het tapijt upt-ghespannen / op de sel-
ve ure is hy bevanghen gheweest met eene onber-
daghelijcke pijn in sijn hoofst / ende is soo drie
daghden vande solemnttept blyben liggghen / lij-
dende groote pijnen. Twelck den Bisschop van
Citius verstaen hebbende / heeft hem bevolen dat
E 3 hy

hy den naghel soude gaen upt trecken upt het beeldt : Hy heeft het ghedaen / ende is gheneseu gheweest. Dat-men't den Bisschop braghe oft het niet soo en is / want hy is hier teghenwoordigh. Den Bisschop van Citius van ghebraght wesende/heeft vooz het Concilie/met eedt bevesticht dat het soo was.

Den selven.

Ibidem.

Ober twee jaren zijn die van Cyprus ghebaeren met twee schepen nae Gabala, eene stadt van Syrien. Als sy nu te Gabala waren / eenighe Agarenen daer aen komende / zijn ghegaen in eene kercke vande stadt. Eenen van die siende een beeldt van steen in de muer / heeft eenen sekeren Christene, die daer by was / ghebraght : Wat haet dit beeldt ? tot den welchen de Christene ghesepdt heeft : Het haet aen de ghene die het eeren / ende het schadicht aen de ghene die het out-eeren. Waer op een Sarazijn heeft ghesepdt : Siet / ick sal het de ooghe upt-steken / ende sien oft het my schadighen sal. Dit ghesepdt hebbende/heeft de rechte ooghe van het beelt upt-ghesteken / ende daedelyck is sijne rechte ooghe upt-geballen op d'aerde / ende hy is bebanghen gheworden met eene brandende kortse. Dit hebben ons verhaelt twee-en-dertigh mannen in't getal/die van Cyprus waren wederom ghekomen.

Bemerckinghe.

Ick braghe nu van onse Weder-partye, oft sy dese boven-ghemelde gheschiedentissen vooz fabels houdt / oft niet ? Soo niet ; Ergo soo hebben wy dat wy begheeren : Soo ja ; braghe dan vanden onpartijdighen Leser / wat hy vooz redelyck hout / oft te ghelooven aen Partye, die niet van dit allen ghesien heeft / oft aen een heel alghemeyn Con-

Concille van dyp hondert en vijftigh (volghens de calculatie van Cedrenus, *in Constantino*) allegaer treffelijcke/ oft heplighe mannen / in welker te-ghenwoozdighepdt dese gheschiedentissen / van ooghelijcke gherupghen / op ghesepdt wesende / zyn van haer eenpaerlijck gheapprobeert gheweest/ ende booz waerachtigh ghehouden? Wie/die noch eenighe reden ghebzupckt/en sal my niet toe-stemmen/dat redelijcker is/sich aen de leste te houden? Ergo een redelijck mensch en magh dese boozsepde gheschiedentissen niet houden booz fabels/ maer booz waerachtigh; dies-bolghende ghelijck eerrijdts in't oude Testament van Godt zyn ghestraff gheweest die de Arcke des Heeren ont-eerden / alsoo zyn oock in't nieuw Testament gheplaeght gheweest die de beelden der Heplighen ont-eert hebben: Ergo upt die straffen moet-men beslupten/dat sy teghen den wille Godts stryden/die de beelden ont-eeren.

Booz eene toe-mate sal tck hier by boeghen het ghene ons verhalen Joannes Bollandus, ende Godefri-dus Henschenius vande Societejt Jesu *In Actis Sanctior.* Tom. 2. Januarij in vita S. Antonij pag. 159.

In't jaer Christi 1576, den elfsten Junij/ als den Hertogh van Alençon, broeder vanden Coninck van Franckrijck / was in de stadt van Castillon, ende sijn legher daer ontrent / in een Dorp met name Souley, ghelegghen eene mijle vande booznoemde stadt / zijnder ghewerst dyp soldaten / de welke booz de deure vande Kercke hebben vanden staen het beelt vanden H. Antonius, ghesneden upt eenen steen / ende naer vele lasteringhen / spottinghen/ ende moerwillighe woorden / hebben sy op het hooft van het beeldt ghesteldt een helmert / in de handt ghesteken eene hallebaerde/oft pycke/ ende ghesep: Indien ghy sedts vermooght/ oft eenige macht hebt/choont die teghen ons/ende bescherm u. Welck ghesepdt wesende / hebben sy mentgh-mael met hare wapenen het boozsepde beeldt be-stozmt / ende tughebaren. Waer mede niet te

bzeden wesende / eenen van die heester op-ghescho-
ten / ende het aensicht tusschen de kinne / ende on-
derste lippe ghequerst : Doch niet sonder straffe /
want op den selven zondt / heeft hy jammerlyck
beghinnen te kermen / ende te schreutwen / roepen-
de : Ick brande / ick brande : ende daer op soo valt
hy doot ter aerden / ende als dan heeft men ghe-
merckt dat het byer ('welck wy ghemeynlyck
noemen het byer vanden H. Antonius) precis hem
op die plaetse van sijn aensicht hadde ghebadt /
daer hy het beridt hadde doorshoten.

Den tweeden niet min gheboelende de almach-
tighe / ende straffende handt Godts / gheboelende
het ghewelt van het byer / dat in het binnenste
van sijn inghetant brandde / is ghespronghen in
een water dat daer nae hy was / om den brandt te
bluffchen / maer is daerelijck te gronde ghegaen /
ende verzoncken.

Den verden / siende de ellendighe doot van sijn-
ne twee mede-ghesellen / valt neder 'er aerden / en-
de wort ghedraghen in het naeste huys / met sulck-
eene grontwelycke koptse bevanghen / dat een-se-
der / wie hem sagh / groot mede-lyden met hem
hadde. Sijne vrienden / ende naementlyck sijne
mede-soldaten / die Catholijck waren / zyn ghegaen
nae de Kercke / ende hebben aldaer / met grooten
toelooft van soldaten / ende inwoonders der
plaetse doen singhen eene solemnele Misse / ter
eere vanden H. Antonius , hoor de welbaert / ende
ghesondt hepdt vanden siecken : nae de Misse / en-
de andere verscheyden ghebeden / zyn sy hoop-
ghewijs den siecken gaen besoecken / ende weder-
om aldaer ghebeden hebbende / heeft den Priester
hem met ghewijt water besproept. Hier op komt
den siecken tot sy-selven / belijdt sijne schuldt / bidt
Godt om barmhertighepdt / ende heffende sijne
handen om hoogh nae den hemel / braecht met
alle oodtmoedighepdt de ghebeden vande om-
staenders : Ende de barmhertighepdt Godts en
heeft hem niet ontzoken / want hy heeft op den
selven

selven tijdt sijne volle ghesondshepdt bekomen. Dit alles is bevestigt gheweest van meer als dyp dupsent ghetuyghen/die het selve hebben ghesien/ende ghehoort.

De voorzghende Joannes Bollandus, ende Godfridus Henschenius, die dit verhalen / hebben my het ozigtneel selve in handen ghelevert / gheschreven in't Fransch / ende ghedruckt by Guilielmus Merlin te Parys, by het palays op't selve Jaer / als de saecke gheschiedt is / te weten / 1576. waer van den tijtel is :

Histoire miraculeuse de trois Soldats, punis divinement pour les forfaits, violences, irreverences, & indignitez par eux commis, avec blasphemes execrables contre l'Image de Monsieur S. Antoine. A Souley pres Chastillon sur Seine, le vingt-uniesme jour de Juin dernier passé.

Indien onse Weder partye, dit wederom wilt doen passeren booz eene fabel / soo en moet sy my dan niet qualijck af-nemen / indien ick openlijck segghe / dat oock alle hare Martelaers boecken / die sy soo diekwils hersneedt / vermeerdert / verbetert heeft / niet anders als puere fabels en zijn : Ick weet wel dat sy my dit niet en sal toestemmen ; soo sal sy dan schuldigh blijven / te segghen / wat reden daer is / om meer gheloobe te gheben aen hare Martelaers boecken / ende booz waerachtigh te houden alles wat van haer wordt ghesepdt / als aen dit boozgaende verhael / welck niet alleen van soo gheloofbare mannen verhaelt wordt / als zijn de autheurs van hare Martelaers boecken / maer oock van dyp dupsent ende meer oogghelijcke ghetuyghen / is bevestigt gheweest.

Is't saken dat sy my booz reden gheeft / dat ondertusschen dierghelijcke verhalen zijn valsche bebonden gheweest / ende vande Catholijcken self niet ghelooft ; hier teghen stelle ick de valscheden / ende onwaerachtighden / vande welcke niet alleen de Autheurs vande Martelaers boecken / maer oock andere hare schrybers doorgaens van de Catholijcke soo mondelingh / als schriftelijck

zijn obertught gheweest : Ghelijck dan Partye
 mp niet en sal toe-stemmen/ dat het alles daerom
 ontwaerachtigh is 'rghene sy schriftelijck/oft mon-
 delingh boozstelt/ om dat sy dickwils van valsche-
 hepdt is obertught gheweest ; alsoo segghen wy
 oock / ghenomen datter eenighe van onse verhae-
 len waren bevonden gheweest / die soo vast niet
 en ghinghen / oft om dat sy alleen van hoozen seg-
 ghen / ofte upt lichtveerdighepdt / oft sonder be-
 quaem / ende wettelijck ondersoek / waren ghe-
 schreben ; hier upt en volght niet / dat daerom
 oock die verhalen booz fabels moeten passeren/ de
 welke van soo menighe menschen/nae wettelijck
 ondersoek/zijn bevesticht gheweest: Soodaentgh
 is het boozgaende verhael : ergo hy soude hy ons
 booz soo onredelijck worden ghehouden / die dit
 soude segghen te wesen eene fabel / als hy by Par-
 tye soude booz onredelijck ghehouden worden/ die
 hare Martelaers boecken soude doen passeren
 booz loutere verdichtsel / ende versierselen. Is
 dan dit booznoemde verhael (redelijck sprekende)
 waerachtelijck gheschiedt / soo magh dan Partye
 hier upt by besluyten / dat men de beelden der
 Heplighen niet en magh ont-eeren.

§. 3.

Dit selve wordt bewesen uyt de Reden,
 ende oude Rechten.

Aengaende de Reden, Partye en kan mp niet ont-
 kennen/oft alle waere Beelden hebben eenig
 opsicht/op eenig boozbeeldt/het welck booz haer
 wordt uptghedrukt/ alsoo hebben de beelden van
 den Coningh/oft Keeser/opsicht op den Coningh/
 oft den Keeser selve.

ICK segghe (waere beelden) want indien sy gheen
 boozbeeldt en hebben/dat oyt is gheweest/oft kan
 wesen/

vande Beelden, ende Beelden-dienst. 75

wesen / oft noch is / soo en zijn't gheene waerachtighe beelden / maer alleenlyck loutere versierfelen.

Doorder dan / is't saken dat alle waerachtighe beelden opsicht hebben op hare boozbeelden / soo besluyt dan hier upt seer wel den H. Methodius *Orat. 2. de Resurrectione*, dat dien den welcken eenighe lasteringhen spreekt teghen de beelden / niet en moet ghehouden worden, als oft hy alleen de materie / vande welke sy ghemaect zijn / versmaedde / maer goddeloos wesende teghen den Coningh selve / die dooz het beeldt upt-ghedruckt is. Van ghelijcken den H. Joannes Chrysofostomus *Serm. in Parabol. de Semente*. Die injurie doet / seyd hy / aen het beeldt vanden Keyser / die doet injurie aen den Keyser selve / als wesende het boozbeeldt van't beeldt.

Wederom den selven H. Joannes Chrysofostomus *Homil. 2. ad popul. Amioch*. beklaght / ende beweent met reden / het stuck / 'twelck de bozghers van Antiochien hadden bedreven ontrent het beeldt vande Keyserinne / hupszouwe van Theodosius, als sy dat hadden ghebroken / ende ter aerden ghetwopen / wel wetende dat de oneere / de welke sy aen het beeldt hadden ghedaen / niet en kost gheschieden / sonder oneere / ende injurie te doen aen de Keyserinne selve. Dit is het gheboelen van alle redelycke verstanden / sae van alle natten des werlts.

Nu hebben wy boven verhoont dat onse Beelden der Heplighen waerachtighe beelden zijn / dat is / dat sy opsicht hebben opeenigh boozbeeldt / dat waerachtigh is. Ergo / volghens de reden / ende het gheboelen van alle natten / men kan de beelden der Heplighen niet ont-eeren / sonder mede t'ont-eeren de Heplighen selve / haere booz-beelden: Maer Partye, moet my bekeunen dat-men de Heplighen selve niet ont-eeren / noch injurieren en mach (want die haer raeckt, raeckt den appel vande ooghe des Heeren, *Zachar. Cap. 2. v. 7*. Die haer verbolght / verbolght Jesum selve. *Act. Cap. 9. v. 5*.

Ergo

Ergo Partye moet my mede bekennen/dat men/
volghens de reden / hare beelden niet ont-eeren en
magh / om die swil dat men die / als opficht heb-
bende op hare boozbeelden / niet ont-eeren en
kan / sonder mede te ont-eeren hare booz-beelden
selbe.

Wat nu de Rechten aengaet: De Keyseren Theo-
dosius, ende Valentinianus, hebben door eene beson-
dere wet verboden / dat men gheene kruppen en
soude snijden/ oft schilderen op d'aerde / op dat het
heyligh met de voeten niet en soude betrappelt, ende als
soo ont-eert worden. *Lib. 1. Codicis Tit. 8. L. Cum sit no-
bis. Vnic.*

Dese boozsepde wet heeft onderhouden den goe-
den Keyser Tiberius, want als hy in sijn hof / een
krupps hadde ghesien / ghesneden in marber op
d'aerde/ heeft dat doen opzechten/ ende ghesepdt:
Wy moeten ons voorhoofd, ende borst wapenen met het
Cruys des Heeren, ende trappelen wy dat met de voeten?
Paulus Diaconus Lib. 18. Rev. Roman.

Ten tweeden. Hebben de Rechten, dat iemandt de
welcke de beelden van onsen Salighmaker/ oft de
Heylighen ont-eert/ met die te slaen/ te bzeken/ &c.
moeten gheszast worden met de doot. *Siet Boer.
decis. 301. Num. 18. Cassan. Cons. 1. in 5. praesupp. Clar. lib. 5. §.
Fin. 9. 68. N. 19. Azeved. l. 3. N. 6. &c.*

Doch hy soo verre my Partye seght / dat dese
wetten onredelijck sijn/ oft van gheender weerde;
Soo bzaeghe ick dan / oft de Magistraten in Hol-
landt onghestraft souden laten henen gaen/ eenen
persoon / die op publicque mercken / moerwil-
lighlyck souden bzeken het beeldt van eenighen
treffelijcken persoon / die veel upt-ghestaen heeft
booz het Vaderlandt? Oft wel / ick bzaeghe / oft
enen Vader sijnen sone soude onghestraft laten/
die het beeldt van sijnen groot-vader soude sien
besmeuten/ bespoutwen/ lasteren / &c. 'Tis seker
dat neen/ oft soo hy dat dede/ soo segghe ick dat hy
de eere van sijnen Vader niet ter herten en neemt.
Maer ghelijck de Heylighen / die nu saligh sijn in
den

den hemel onghelijckelijck weerdigher zijn / als alle de Coninghen / Princen / ende andere treffelijckhe personen des wereldts / soo zijn oock dies-volghende hare beelden weerdigher / als die vande Coninghen / Princen / &c.

Ergo indien hy straffe verdient / die de beelden ont-eert van Coninghen / Princen / &c. veel meer verdient hy ghestrafte te worden / die de beelden ont-eert van de Heplighen / al waer't noch schoon (ghelijck Partye wilt staende houden) dat sy van ons niet en wisten.

§. 4.

Wordt bethoont uyt de eerste Beeldt-stormers, dat het ongherijmt is de Beelden t'ont-eeren.

Als ick alles wel ondersoecke / soo bevinde ick dat de eerste beechters der Christene Beelden / zijn de Joden gheweest : de welke in haren Thalmud, uyt ghegheven in't jaer 976. *Ord. 2. Tract. 1. Dis. 2.* opentlijck segghen / dat de Kercken der Christenen hupsen zijn van Afgoderije / 'twelck ghesepdt wordt ter oorsake vande Beelden / ghelijck blyckt uyt het tweede alghemeyn Concilie van Nicéen, alwaer de Hebzeeruben dickwils Beeldt-stormers ghenoemt worden.

Ontrent dien selven tijdt / onder den Keyser Zenon, isser gheweest eenen sekeren Xenaias, den welcken Nicephorus *Lib. 16. Cap. 27.* ende Cedrenus in *Compendio*, segghen gheweest te hebben den Prince / ende eersten aenlepper der Beeldt-stormers. Desen Xenaias was een Persiaen / ende Barbaer / sae een bluchtighe slaeve / ende niet reghenstaende dat hy niet ghedoopt en was / bepussende nochtang dat hy Christene was / is hy gheraecht tot het Bischdom. Al-hoe-wel desen opentlijck heeft gheleert dat men de Beelden niet en moet eeren / soo leest men

men nochtans dat hy dit niet en heeft konnen
wys maken/als aen wepnighe.

Maer ontrent hondert jaren daer naer / onder
den Keeser Justinus de Jonghe / zijnder eenighe Sa-
maritanen gheballen in eene Christene Kercke / en-
de hebben haere wreedyghedt upt-ghestoort op de
Beelden van Christus, ende de Heplighen/ ghelijck
als blijkt upt den brief van den Eremyt Simeon
gheschreven aen den Keeser Justinus, *In Concilio Ni-
ceno Actione 5.*

Niet langh naer het jaer des Heeren 600. is op-
ghekomen den goddeloosen Mahomet, die aen de
voorztaenders van sijne secte gheene beelden en
heeft toeghelaten. Ghelijck blijkt upt den *Alcoran.*
Cap. 15. & 17.

Wederom naer hondert jaren / dat is / naer het
jaer des Heeren 700. eenen sekeren Joodschen
Cooberaer heeft aen Ezides Coningh van Arabien,
een Mahometaen, belooft dertigh jaren lebens / in-
dien hy in sijn ryck wilde ghebieden dat-men de
beelden Christi, ende vande Heplighen soude ver-
branden / ende wegh nemen upt de kercken der
Chrestenen. Hy heeft het gheboden / doch soo de
Christenen hem niet en gehoozsaemden/soo heeft
hy de Arabische / ende Joden in de Kercken ghe-
sonden / die het werck hebben volbracht. Maer
den Coningh Ezides is het jaer daer naer komen te
sterven / ende den Joodschen bedriegher / is van
sijnen naesaet met eene groutwelijcke doot om-
ghebracht. Soo staeter *In Concil. Nican. 2. Act. 5.* En-
de hy Cedrenus, Zonaras, ende Nicetas *in vitâ Leonis
Isauri.*

Een wepnighe hier nae / is ghevolght den Keeser
Leo Isauricus, den welcken oock vande Joden op-
gheroekt wesende / heeft dooz een publicq plac-
taet gheboden / dat-men alle de beelden soude
wegh nemen upt de Kercken/ende heeft vele Chri-
stenen ghedoodt die sich hier teghen stelden. En-
de dit is den eersten Christen, die oozloghe heeft
gheboert teghen de beelden / soo ghetupght Paulus
Diaconus, &c. De

De goddelooshepdt van desen Leo heeft naeghe-
volghe Constantinus Copronymus synen sone / den
welcken tot teecken van synne toekomende boos-
hepdt / het bat daer hy in ghedoopt wterdt / heeft
vupl ghemaect / ende heeft daer-en-hoben omme-
ghegaen met de konste van Necromantie / ende
is gheweest een Nestorjaensch ketter / niet gheloo-
vende dat Maria Godt ghebaert hadde / ghelijck-
men kan sien by Zonaras, ende Cedrenus.

Als nu de oorloghe teghen de beelden eenighe
saren hadde gherust / soo is naer het jaer des Hee-
ren 800. opghestaen Leo Armenus Keeser / ende synne
naesaren / Michael Balbus, ende Theophilus, de welke
allegaer upt ghesteken hebben in booshepdt / ende
den lesten eenen Tooveraer / ende seer toe-ghe-
daen aen de Secte der Joden / soo men kan sien
by Cedrenus, en Zonaras, *in vitis ipsorum.*

Dit zijn de aenlepders / ende aendzjbers vande
beeldt. Iozmerje / te weten / Joden, Barbaren, gheveyns-
de Christenen, ghelijck als Xenaias, Samaritanen, Maho-
metanen, Tooveraers, ghelijck als Ezides, Constantinus
Copronymus, Theophilus, &c. Goddeloose menschen,
boos van leven, ghelijck als Leo Isauricus, Leo Arme-
nus, Michael Baldus. Die breeder bescheedt hier van
wilt hebben / magh Bellarminum hier op lesen / Tom. 2.
de imag. Sanct. lib. 2. cap. 6.

Ick late hier alle onpartijdigghen mensch eens
bedencken / wat booz een werck het moet wesen /
het welck booztghetkomen is van dierghelijcke
infame persoonen / ende oft sy de selve schande niet
weerdigh en zijn / die in dit stuck / willen ghestelt
worden in het ghetal van Keters, van Joden, van
Samaritanen, van Mahometanen, van Tooveraers, van
Barbaren, van gheveynsde Christenen, van goddeloose
menschen?

Dit doet onse Partye, als sy dierghelijcke men-
schen nae-volghe in het bzeken / wegh-nemen / ver-
bieden der beelden / Ergo / ghelijck het in sy-sel-
ven ongherijmt is sich te boeghen by insae-
me menschen / alsoo is het ongherijmt / de beelden /
naer

naer het exempel van soodanighe menschen / te
buzken / te schenden / te verbieden.

HET II. CAPITTEL.

Korte waerschouwinghen raeckende het
eeren der Beelden.

TEn eersten. 'Tis aen de heele wereldt bekent/
wat eenen schroom de Ghemeynte van Weder-
partye heeft / van het eeren der Beelden / ende dat
om gheene andere oorfsake / dan om dieswil dat sy
dies-sengaende van hare Leeraers verkeerdelijck
wordt onderwesen ; want het principaelste dat-
men haer van songhs af indruckt / is / dat het Af-
goden zijn / ende de Papisten, Afgodisten : dit is bobē
in't langh ende breeidt *Tract. 1 c. 4. en 5.* wederleydt.

Derhalven soo maectmen haer wijs / datmen
by ons ghehouden is de Beelden te eeren. Hier op
sal ick in't kort stellen ons gheboelen.

Ick segghe dan dat het onwacraechtigh is / dat
wy ghehouden / oft verbonden zijn de Beelden te
eeren : Daer is groot vershil tusschen moghen , en
moeten ; Wy en moeten de Beelden niet eeren om
oprecht Catholijck te zijn. Maer wy houden
staende / dat men't wel moghen doen / sonder Af-
godisten te zijn.

Dat men't wel moghen doen / heb ick nu alreede
in't voozgaende bewesen / ende sal het selve in't
volghende / noch breeder / ende meer in't bysou-
der bewijfen.

Dat men't niet en moeten doen / oft dat het ons
by staet / blyckt hier uyt dat menighe / oock op-
rechte Catholijcken / dupsentmael sullen passeren
vooz ren beeldt / sonder dat te groeten / oft daer
vooz te knielen / oft eenighe andere uytwendighe
eere te berhoonen ; ende al-hoe-wel sy haer leben
langh soo deden / ick segghe noch eens / dat sy daer-
om niet en souden laten Catholijck te zijn.

Wederom